III

PARİS'İN İKİ GÖZÜ İKİ AYRI RENK

Marie-France, yirmi beş yaşlarında bir resim öğrencisi; Katolik eğitiminden geliyor ama bağnaz değil; **İsviçre**'ye ve **İngiltere**'ye gitmiş, demek dünya görmüş biraz. Bana rastlayıncaya kadar **Türkiye** ne tarih, ne de turizm coğrafyası olarak ilgisini çekmemiş hiç. O kadar ki, başlangıçta, **İstanbul**'da bir caddenin genel görünüşü yüzünden **Paris**'teki bir caddeye pekâlâ benzeyebileceğini söylediğim zaman, inanmamış inanmamış yüzüme bakmıştı. Sonraları birçok şeyler öğrendi Türkler üzerine: Bir kitap okudu. Yeryüzünde yetmiş beş milyon kadar olduklarını, köklerinin M.Ö. 6000 yılına kadar uzandığını gördü, şaştı. Bir başka kitap okudu, Türkçenin dallı budaklı birkaç dile köklük ettiğini öğrendi, şaştı. Televizyonda **Mustafa Kemal**'i gördü, beğendi; devrimlerini dinledi, şaştı. Kısacası, **Türkiye** usul usul bu savaş sonrası Fransızının kafasında hakkı olan yeri "fethetmeye" koyuldu.

İşte bu **Marie France**, geçenlerde bir gün bana şöyle bir soru sormaz mı "— ... Sizce temiz bir şehir midir, yoksa pis şehir mi, **Paris?**" Siz olsanız ne dersiniz. **Paris** gerçekte bakımlı fakat pis bir şehirdir; bunu ona böylece söyledim ve sorusunun arkasında gizlenen asıl gerçeği öğrenmek istedim, bu gerçek ikinci bir soru olarak belirdi: "— Peki, **Paris**'e göre **İstanbul** daha mı temizdir, yoksa daha mı pistir?" Bir çeyrek sonra da bütün

bunların asıl nedenini açıkladı: "... bu yaz tatilini **İstanbul**'da geçiren bir arkadaşa rastladım, oraları nasıl diyecek oldum, gayet pis dedi de..." **İstanbul** mu pistir yoksa **Paris** mi tartışması gülünç bir tartışma; üstelik, bu tartışmada **İstanbul**'u gözünü kırpmadan harcayacak Türklerin sayısı hayli kabarık olsa gerek. Fakat altını çizeceğim konu bu değil; Fransızın **Türkiye**'ye bakışı.

Madam **Janine Thepenier**, kırk yaşlarında olmalı; vitrin dekorları düzenleyerek yaşıyor; az çok okumuş, gençliğinde yâni savaştan önce **Komünist Partisi**'nde çalışmışlığı var; **Türkiye** üzerine bilgisi derseniz? Hemen hemen hiçbir şey diyeceğim. Bir öğle üzeri **Madeleine Meydanı** üzerinde şaşılacak bir bora pırıl pırıl pırıldarken, bana, son zamanlarda cep kitaplarında yayınlanan, **Benoist-Mechin**'in *Mustafa Kemal* adlı kitabını uzatıyor: "— Okudum, diyor, şüphesiz haklı bir dava imiş davası; fakat niye bu kadar çok kan dökmüş?" Bir başka gün **Yirmiyedi Mayıs**'tan söz ediyorum, aynı söz çıkıyor karşıma: "— Niye başbakanı ve bakanlarını asmak?" Aslında, Fransızlarla biraz kaynaşmış birisi için bu söz, "Niye bu vahşet?" anlamına geliyor. Yüz elli işbirlikçi yurtdışına sürülür mü, **İstiklâl Mahkemelerinde** suikastçıların kellesi düşürülür mü hiç? Ya da anayasayı çiğnedi diye başbakanı asmak niye? Orada, ister istemez tartışmayı keskinleştiriyorum. Benim bildiğim **Fransa Petain**'i idama mahkûm etmiş, yaşlı diye cezasını süresiz hapse çevirmiştir; **Laval**'i ise kurşuna dizmiştir. Bunlardan birisi başkan, öteki de bakan değil miydi? Cevap şu: "... Aaa, o başka." Bir başka örnek: **Büyük İhtilâl**'de binlerce kişiyle birlikte **Danton, Robespierre, Babeuf** gibi ihtilâl başkanlarının kesildiği yer bu **Paris** midir, değil midir? Cevap aynı: "— Aaa, o başka."

Bir de adını sanını bilmediğim bir futbol meraklısını ele alacağım: Parc des Princes'e ilgi çekici oyunları görmeye gittikçe rastlıyorum ona, kasketli, konuşkan, çabuk kızan, çabuk gülen yusyuvarlak bir ortalama Fransız, Paris takımlarında görülen akıl almaz seviye düşüklüğünden, Fransız futbolunun kısırlığından dertli. Bazı bazı Türk futbolundan da konuşuyoruz. Beni tanıdığından beri Galatasaray'ın milletlerarası serüvenlerini ünlü *l'Equipe* gazetesinden izliyor, sonra gelip bana övünmek için. Son günlerde bir Juventus/Stade Français maçı oldu: Parisli takım yine her zaman olduğu gibi saha ortasında dantela örüyor, fakat asla gol çıkaramıyordu. Fransız dostum öfkeden kıpkırmızı kesilmiş, veryansın ediyordu Stade'a, böyle sistemin de, böyle oyuncuların da, antrenörün de Allah belâsını versin kabilinden. Haftaymda yine Galatasaray'dan konuştuk. "İyi bir gününde Galatasaray, ekibinizi Paris'te yener, İstanbul'da yerle bir eder," dedim. O şakacı, o demin takımını yerden yere batıran adam gitti, sanki yerine bir başkası geldi: "— Yok, yok, asla! –dedi.– İtalyanlar, İspanyollar, Yugoslavlar (aslında Avrupalılar demek istiyordu) belki, fakat Türkler imkânsız."

Son olarak bir de Afrikalı Müslüman tanıklığı ister misiniz? Faslı bir kimyager Fransız mektuplaşma kulüpleri aracılığıyla Parisli bir arkadaş arıyor kendine. Küçük ilânında Faslı kaydı olduğu müddetçe birkaç pul meraklısının dışında tek bir mektup almıyor. Ama ilândan Faslı kaydını kaldırır kaldırmaz...

Bütün bunları ileri görüşlü bir Fransız aydınına aktarsak ne diyecek? Gazetelerde okuyoruz diyeceklerini: "De Gaulle ile birlikte Fransa'ya yabancıları küçümseme huyu geri geldi, diyorlar. O kadar ki bu yüz-

den turist kaybediyoruz. **Avrupa**'da dördüncü duruma düştük. Amerikan ve İngiliz turistleri **Fransa**'ya küstüler. vs." Hepsi bu mu? Pek pek, Fransızların kendini beğenmişliğine filân bağlayacak belki bunları. Bence sorun o kadar basit değil. İnsan sonra sonra, batılının, yâni Fransızın, yâni Parislinin: **Olayları, insanları ve sorunları iki ayrı gözle gördüğünü, iki ayrı ölçekle değerlendirdiğini fark ediyor. Birisi dünyayı "yöneten" ülkelerden biri olmaktan gelen yukarı bir ölçü, kendine toz kondurmayan, komşusuna karşı hoşgörülü; ötekisi, "yönettiği" ya da o hizada saydığı ülkelere ve halklara uyguladığı hafif alaycı, epeyce küçümser, adamakıllı merhametsiz ve toptan haksız bir ölçü.** Avrupalı değil misiniz, Avrupalıyım diye bizim gibi kırk yıldır yırtınsanız bile, her hareketiniz başka bir ölçüyle yargılanacaktır. Eğer **Niyazi Berkes** çıkıp bunda yüzyıllardır işlemiş eski Müslüman düşmanlığının içten içe rolü olduğunu yazarsa, bizim ordaki sırılsıklam batılı taklitlerinin sanacağı gibi mübalâğa etmiş olmaz, bir gerçeği belirtmiş olur. O kadar! **Kıbrıs** konusunda bunu burada apaçık gördük. Fransız halkoyu için Türk, sorunun daha başında **a priori** haksızdı. Biraz olsun derdini anlatabilmesi için aylar geçti. Uçakların müdahale ettiği günlerde, bir akşam, Madam **Thepenier:** "— Canım niye kan döküyorsunuz, günah değil mi masumlara?" dedi. "Hem müdahaleye ne hakkınız var?" Peki, **Fransa** paraşütçüleriyle **Gabon**'a niye müdahale etmişti? Eğer **Cezayir**'de Araplar orda kalmış Fransızları kesmeye, aç bırakmaya, ya da sürmeye başlasalardı **Fransa** müdahale etmeyecek miydi? Yine aynı cevap bir şamar gibi suratıma şakladı: "— Aaa, o başka!"

Diyeceğim, **Paris**'in iki gözü, iki ayrı renk.

Meraklısı için notlar

Benoist-Mechin'in kitabı, *le loup et le léopard*, o sıralarda cep kitapları arasında yeniden basılmıştı, kitap Türkçe olarak da çıkmıştır: *Yabancı Gözüyle Atatürk: 1, Kurt ve Pars / Mustafa Kemal* / çev. **Zahir Güvemli** ve **M. Rasim Özgen**, 1955, İstanbul (kitabın Türkçe çevirisinde atlamalar var mı yok mu, karşılaştırmak gerek).

Niyazi Berkes'in uzun sessizlik yıllarından sonra yayınladığı kitaplar 'batılılaşma' sorununu gerçek yerine oturtmak bakımından son derece yararlı olmuştur. Konuyla ilgili her aydının bu kitapları okuması gereklidir sanırım, özellikle, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, *Türk Düşününde Batı Sorunu* ve *İslâmlık, Ulusçuluk, Sosyalizm*, Bilgi Yayınevi.

ATTiLÂ iLHAN HANGi BATI

16

TÜRK EDEBİYATI

ATTİLÂ İLHAN
HANGİ BATI?

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2003
Sertifika No: 40077

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM, 1972
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI'NDA
V. BASIM, ARALIK 2002, İSTANBUL
XVI. BASIM, EYLÜL 2020, İSTANBUL

ISBN 978-975-458-416-5

BASKI
AYHAN MATBAASI
Mahmutbey Mah. 2622. Sok. No: 6 / 31
Bağcılar İstanbul
Tel: (0212) 445 32 38 Faks: (0212) 445 05 63
Sertifika No: 44871

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr